

restauratie integratie
mechelen

RIM

RIMNieuws

Nummer 46 – 3de kwartaal 1999

Driemaandelijks tijdschrift - Afgiftekantoor Mechelen 1 -
V.U. Frans Geys, Hoveniersstraat 16, 2800 Mechelen

Colophon

RIMNieuws is het driemaandelijks orgaan van Restauratie Integratie Mechelen v.z.w. ("RIM").

Layout: Peter Van den Bossche

Fotografie: Frans Geys, Patrick Egels, RIM-Archief

Abonnementen op RIMNieuws kunnen onderschreven worden door storting van € 10,⁰⁰ op rekening 320-4195088-05 van Restauratie Integratie Mechelen. Indien het adresetiket voorzien is van een kleurcode, is uw abonnementsgeld voor het lopende jaar nog niet voldaan. Gelieve dit dan zo spoedig mogelijk te storten om ook in de toekomst RIMNieuws te blijven ontvangen.

Inlichtingen: RIM, p/a Patrick Egels, Vekestraat 8, 2800 Mechelen (015/412708)

Email: RIM@lhoon.com

Bezoek ook de RIM website:

<http://www.lhoon.com/RIM/index.html>

Wet van 08/12/92 ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer: de gegevens aangaande de RIM-leden zijn opgeslagen in het bestand beheerd door RIM v.z.w., en worden slechts gebruikt voor interne administratieve doeleinden. Het ledenbestand van RIM v.z.w. wordt niet aan derden medegedeeld. Als U wil kennis nemen van de gegevens over uw persoon in ons bestand, kan dit mits eenvoudige schriftelijke aanvraag (een kopie van uw identiteitskaart insluiten) aan RIM v.z.w., Dageraad straat 45, 2800 Mechelen. Indien zou blijken dat onze bestanden onjuiste gegevens bevatten, zullen deze op uw aanvraag worden aangepast.

Editoriaal

Eerst en vooral, zalig kerstfeest en gelukkig nieuwjaar!
En ook dit jaar, onze oprechte dank voor de financiële en morele steun.

Het nummer dat u in handen heeft gaat volledig over de Lamot-site. De laatste weken zijn er in de regionale pers een aantal artikels verschenen die aan duidelijkheid niets te wensen overlaten. Ons schepencollege heeft blijkbaar het licht op groen gezet voor het langverwachte project in het kader van het Mercuriusfonds. Samen met de groepen Lenaers en Wilma zet de stad een project op het getouw van in totaal 1 miljard frank, waarvan de stad 150 tot 160 miljoen voor haar rekening neemt. Het omvat een ondergrondse parkeergarage voor 260 wagens met ingang in de Guldenstraat, winkelruimten, een voedingssupermarkt, een businesshotel, woongelegenheden een café en een congrescentrum. Enkel een deel van het gebouw aan de Dijle, het laboratorium met de lichtreclame en de beschermde gevel van de *Ram* zouden behouden blijven. De waardevolle gebouwen tussen de Guldenstraat en de Zwaanstraat, waaronder de Beethovenkelder, de *Pekton*, en een modernistisch kantoorgebouw, moeten verdwijnen. In 2000 zouden de werken beginnen, en men hoopt ermee klaar te zijn in 2003.

Interbrew heeft de gebouwen dus verkocht. De projectontwikkelaars moeten dan ook wel zeker zijn van de realiseerbaarheid. Het is toch een beetje eigenaardig dat men nu reeds met grote stelligheid vertelt wat er exact met de site zal gebeuren. Het schepencollege mag dan al zijn goedkeuring hebben verleend, toch is er momenteel nog geen sprake van een bouwvergunning. Hoe zit het eigenlijk met de inspraak van de Mechelaar? Wat zullen de reacties zijn bij de organisatie van de openbaarmaking? Op welke wijze zal men rekening houden

met de adviezen van de stedelijke commissie voor monumentenzorg en met het advies van de afdeling Monumenten en Landschappen van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap?

RIM is een beetje verbaasd. Hoe kan de stad in dit stadium reeds beloften doen? In elk geval neemt onze vereniging het duidelijk op voor een maximaal behoud van het gebouwenbestand tussen Guldenstraat en Zwaanstraat. We menen nu al te weten dat we met ons standpunt verre van alleen staan. U leest daarover meer in dit nummer. We willen u de kans geven om persoonlijk te reageren en ons uw mening te geven. Graag verwerken we die dan in ons volgend nummer.

De eindejaarsactiviteit van RIM is in januari gepland. U krijgt spoedig nieuws. Mogen wij u ook nu al vragen om uw bijdrage als abonnee te storten. Dat kan voor een bedrag vanaf 10 € per jaar. Een overschrijvingsformulier is bijgevoegd. Op nummer 4 van 1999 van het RIM-Nieuws zal u niet lang moeten wachten. Tot binnenkort.

Patrick Egels

Komt er leven in de brouwerij?

Het Mercuriusproject aan de Lamot-site lijkt in een definitieve fase te zijn beland. Het stadsbestuur heeft de knoop doorgehakt. Het gaat akkoord met de voorstellen die op tafel gelegd zijn door de projectontwikkelaar en de architect.

RIM kan zich verzoenen met de herbestemming van het hoofdgebouw aan de Dijle en het modernistische hoekgebouw Adegemstraat – Zwaanstraat, evenals met het nieuwbouwproject in het achterliggende gedeelte, een gemengd complex van woningen, winkels en horeca. Ook stelt RIM vast dat er ten opzichte van vorige voorstellen heel wat vooruitgang is geboekt. Van een rijhuisverkaveling of een voorlopig stadsparkje is er geen sprake, maar zoals de kaarten momenteel liggen is dat normaal. Door allerlei omstandigheden is de prijs van gebouwen en grond dermate hoog dat men ertoe aangevoelen is om naar het financiële maximum te streven. Of dat ook in de toekomst zo zal blijven hangt af van de beslissing van het stadsbestuur en van de bedoelingen van de promotoren. Het is in elk geval juist dat het huidige nieuwbouwvoorstel potentiële kwaliteiten heeft. Schaal en functievermenging zijn aanvaardbaar. Op het eerste gezicht heeft de nieuwe architectuur kwaliteit.

Nochtans kan RIM niet akkoord gaan met de uitdrukkelijke negatie van de eeuwenoude historische structuur van de site en met de stiefmoederlijke behandeling van het bouwkundig erfgoed ter plaatse. Een deel van de gebouwen aan de hoek Guldenstraat – Van Beethovenstraat - Zwaanstraat zou moeten verdwijnen om een nieuw plein te creëren. Op die manier wil men uitzicht en toegang bieden naar het hotel dat in de Zwaanstraat moet verschijnen. In de Guldenstraat zou ook de toegang tot de ondergrondse parkeergarage komen.

Volgens de huidige stand van het historisch onderzoek van Mechelen liggen de Lamotgebouwen in de oudste kern van de stad. Zeker is dat zich hier in de 13de – 14de eeuw een belangrijke havenwijk bevond van een belangrijke stad in volle economische opbloei. Vooral de stratenstructuur getuigt daarvan. Vanaf de oude baan Leuven – Gent op de heuvelkam, hier de Adegemstraat, lopen er drie straatjes loodrecht naar de Dijle. Ze vormen een onderdeel van een hele reeks waterstraatjes in de binnenstad, onderling op ongeveer 50 m van elkaar verwijderd. Deze oerstructuur van Mechelen is in het stratenpatroon van de stad anno 2000 nog steeds herkenbaar. Binnen de Lamot-site ligt niet enkel het Zwaanstraatje, ook de waterstraatjes Stoofstraatje en Sint-Annastraatje zijn nog aanwezig. Deze historische rijkdom vormt volgens RIM een schitterende kans om historische verwijzing aan architecturaal-stedelijke kwaliteit te koppelen. De ontwerper houdt nauwelijks rekening met deze straten. Ze worden in het bijzonder plan van aanleg overigens slechts vaag gesuggereerd. Deze historische wortels zijn in het voorliggende project bijkomstig.

Volgens het huidige voorstel worden slechts twee historische gebouwen behouden: het gebouw met de lichtreclame 'LAMOT' aan de Adegemstraat en het gebouw met de brouwketels aan het water. De gevel van de 18de eeuwse *Ram* in de Guldenstraat zou eveneens behouden worden. Dat betekent dat de interieurs uit de jaren 50 achter de *Ram*, in zeer goede staat overigens, evenals het modernistische kantoorgebouw van de fabrieksdirecteur in de Zwaanstraat, evenals de Beethovenkelder en de arduinen/houten gevel van de Pekton moeten verdwijnen. RIM keurt deze ingreep niet alleen om bouwhistorische redenen af, maar ook omdat er geen enkele aanvaardbare reden kan zijn om op deze plaats een plein te creëren. RIM sluit zich aan bij de visies van Jan Maenhout en Leo Beeck, zoals die in dit nummer zijn weergegeven. Over de waarde van de Pekton vindt u eveneens een artikel in dit exem-

plaar van RIM-Nieuws. De kwaliteit van de aanwezige modernistische architectuur is op zijn minst een gefundeerd debat waard.

Het stadsbestuur heeft zijn goedkeuring verleend aan het voorliggende project. En dat heeft zo zijn redenen. Uiteraard is de huidige situatie van de Lamotsite niet erg flatterend voor het stadshart. De verleiding was dan ook groot om zo snel mogelijk komaf te maken met deze irritante toestand, vooral met het oog op het jaar 2000 en de electorale sfeer ervan. Kon men nu onder druk van de omstandigheden immers niet beter snel een project goedkeuren? Stelde de projectontwikkelaar ook niet dat het plan te nemen of te laten is, althans wat de doorbraak in de

Guldenstraat betreft? Hebben de aangesproken financiële en stedenbouwkundige 'deskundigen' immers niet gesproken ten gunste van het opgelegde project?

Zijn er nog alternatieven? Wat te doen? Buigen of barsten? RIM vraagt zich af of het absoluut nodig is om aan paniekvoetbal te doen. Misschien is, zoals bij het voetbal, de jeugdwerking wel het belangrijkste. Langzaam werken aan de toekomst van de stad, een goede basis creëren om tot een brede kwaliteit te komen met een multiplicatoreffect. En vooral, uiterst voorzichtig omspringen met het eeuwenoude stadswefsel.

Onze mooie stad staat helaas vol flaters en halfslachtige oplossingen. Meestal zijn die ontstaan uit paniekvoetbal. Vaak zijn ze destijds ook tegenover de publieke opinie verdedigd op basis van wetenschappelijke analyses door onaantastbare experts, snel gerealiseerd onder druk van plotselinge sociale en/of economische behoeften en uitgevoerd in niet altijd even heldere omstandigheden. De Mechelaars van nu krijgen de erfenis ervan op een niet al te fraai schoteltje gepresenteerd. Het is niet de bedoeling om hier nogmaals in te gaan op de talrijke voorbeelden. Toch vestigen we er nog even de aandacht op: de Euroshopping, de 'spookhotel' aan de 'Hotelweg', de Baron-Michelkazerne, Technopolis en het Zegel, de groentenhof, de Domus Flandriaprojecten aan de Varkensstraat en de Lange Hairgracht, de fel betwiste heraanleg van het stationsplein ...

Op een aantal plaatsen in de stad wordt ook getoond wat loont op langere termijn, hoe intelligente, creatieve ingrepen een stimulant kunnen betekenen voor nieuwe initiatieven en stedelijke beleefbaarheid. Meestal gaat het dan om processen die meer tijd vergen, die in de aanvang minder opzichtig zijn, waarbij meer mensen hun zegje hebben mogen doen, en waarbij openbaar initiatief en particuliere vindingrijkheid en

enthousiasme samengaan. De wijk Klein Begijnhof – Heembeemd mag al bij al terugblikken op een geslaagd stadsvernieuwingsproject. De wijken aan bijvoorbeeld 't Veer en 't Vlietje kennen een nieuwe dynamiek. De Sint-Katelijnestraat (kant centrum) kent een heropleving.

RIM is er van overtuigd dat de reanimatie van de Lamotsite van cruciaal belang is voor de leefbaarheid van de binnenstad. RIM meent echter ook dat een slecht project op langere termijn nefast is voor Mechelen. Het al of niet welslagen van een herbestemmingsproject van de Lamotsite overstijgt zelfs het lokale Mechelse niveau. Met een geslaagd project zou Mechelen hier een voorbeeldfunctie krijgen in heel Vlaanderen. Cruciaal is dat afwegingen op zeer uiteenlopende vlakken een plaats krijgen in het te voeren beleid. De site bevindt zich in een gevoelige stadswijk waar een aantal stedelijke problemen geconcentreerd zijn. Monumentenzorg, verkeer, het winkelapparaat, sociale en multiculturele problematiek, hedendaagse stedelijke architectuur ... al deze elementen moeten een essentiële rol spelen in het besluitvormingsproces.

Daarom vragen we uitdrukkelijk aan het stadsbestuur, de verantwoordelijke ontwerpers en de projectontwikkelaars om aandachtig te luisteren naar de argumenten van RIM en gelijkgestemde burgers, verenigingen en commissies. Het is nog niet te laat.

Patrick Egels

Het Mercuriusproject aan Lamot: de standpunten van RIM

Er is hoop, want er wordt geluisterd en nagedacht.

Dankzij onze afficheactie rond de Lamotsite was RIM de laatste maanden zeer sterk in het stadsbeeld aanwezig. De reactie van zoveel Mechelse burgers om spontaan kleur te bekennen rond enerzijds de Lamotsite en anderzijds de idee van een begeleidende rijhuizenverkaveling was ons een hart onder de riem.

Jarenlang al - reeds vòòr alle brouwactiviteit opgehouden was - is RIM achter de schermen actief om met de overheden, de eigenaars en promotoren naar een nieuwe functie voor de Lamotsite te zoeken.

Een nieuwe functie die rekening houdt met het historische verleden van deze site waar de bakermat van Mechelen lag.

Een nieuwe functie die het aanwezige spanningsveld van de contrasterende industriële architectuur uit het begin van deze eeuw zou weten te valoriseren.

Een nieuwe functie die door haar respect voor de 18de- en 19de-eeuwse gevelrij in de Guldenstraat het belang van deze straat als eeuwenoude verbinding tussen Brussel en Antwerpen in de verf zet.

Een nieuwe functie die aan de hand van de *Pekton* aantoont hoe monumentenzorg in de loop van deze eeuw een vlag was die verschillende ladingen dekte.

Maar vooral een nieuwe functie die zowel op lange als op korte termijn leven in de omliggende wijken zou brengen. Want voor RIM is de zorg voor ons erfogoed slechts zinvol als die een versterkende functie heeft voor de kwaliteit van het leven in de stad van de toekomst.

We waren dan ook aangenaam verrast van de stedelijke overheid en de bouwpromotoren te mogen vernemen dat ze met onze argumentatie en stellingen rekening hielden en dat het project reeds ten dele bijgestuurd was. Dat de bouwpromotor een firma is met internationale vertakkingen die heel veel met overheidsgeld werkt zal hier niet vreemd aan zijn. Ze kan het zich niet veroorloven hier voor een 'relatief' kleine winst in opspraak gebracht te worden en haar goede naam te verliezen. Ook andere denkers die bij het project betrokken werden, brachten er al veel meer gevoel voor maat en schaal in.

Toch is het nog te vroeg victorie gekraaid. Zo zou de quasi homogene gevelrij van de Guldenstraat nog steeds zwaar geschonden worden en zouden de *Pekton*, de aangrenzende modernistische architectuur en een deel der waterstraatjes verdwijnen. Bovendien zou de overheid investeren in de renovatie van het gebouwencomplex aan de Dijle, zonder het meesterschap over het project te hebben.

We moeten dus de volgende maanden verder gaan met onze actie voor de snelle verwezenlijking van een goed project aan de Dijle. De affiches moeten steeds talrijker in de straten aanwezig zijn. Alhoewel een deel van de gebouwen aan de Guldenstraat het overzichtelijke en de regelmaat van de Verlichting uitstraalt, moeten we de leuze van de verlichte despoten, *Alles voor het volk, niets door het volk!*, terzijde laten.

Naast monumentenzorg is ook het mondig maken van de burger een vereiste voor een kwaliteitsvolle stad in de toekomst.

Erik Nobels

De Pekton

Een onmisbare getuige van Mechelse houtbouw

Inleiding

De *Pekton* is één van de beroemde Mechelse driekwartshuizen, stenen huizen waarvan de voorgevel in hout is uitgevoerd. Dit gebouw is momenteel bedreigd met afbraak. Het bevindt zich immers in de Lamotsite, waar de stedelijke overheid grootse plannen heeft in het kader van het zogenaamde Mercuriusfonds. Elders in dit RIMNieuws vindt u meer informatie over de bedoelingen van het project. In dit artikel besteden we enkel aandacht aan de waarde van de *Pekton* binnen het geheel van de Mechelse houtbouw.

Het Mechelse straatbeeld is zeer gevarieerd. In elke periode waren er zowel conservatieve als vooruitstrevende architectuuroppvattingen. Het Mechelse straatbeeld biedt ons op die wijze een permanente dialoog tussen gebouwen uit verschillende tijdperken. Grote delen van de binnenstad hebben een zekere kleinschaligheid behouden, waardoor de gevelrijen voor een grote afwisseling in vorm en beleving zorgen. Het stedelijke verhaal van groei, afbraak en wederopbouw wordt er enkel interessanter door. Precies in dat licht is ook de plaats van de houten gevels in het Mechelse straatbeeld een boeiend gegeven.

Geen enkele stad in de Nederlanden kent nog zoveel houten constructies als Mechelen. De Mechelse houtbouw biedt ons een uitstekende leidraad om ook de stenen stadsgebouwen beter te kunnen analyseren en begrijpen. Al dateren de meeste houten gevels van Mechelen uit de 16de eeuw, toch kunnen we het verhaal van de middeleeuwse stedelijke architectuur van de Nederlanden, van het begin tot op heden, aflezen uit het Mechelse straatbeeld. De houten gevels stellen ons direct in

verbinding met enkele oervormen van de middeleeuwse bouwkunst. De belangrijkste Mechelse voorbeelden zijn driekwartshuizen, huizen waarvan slechts de voorgevel in hout is uitgevoerd. Ook zijn er nog enkele voorbeelden van vakwerkbouw.

Houtbouw

Behalve bij de primitieve vorm van blokbouw is er bij de zuivere houtbouw doorgaans een scheiding tussen dragende elementen en wandvullingen, vloeren en dakbedekking. De traditionele architectuur waarin de houtbouw een zo voornamelijk rol speelt is in oorsprong niet stedelijk. Van oudsher heeft de mens getracht om zich met de beschikbare middelen te beschermen tegen de elementen. Gedurende vele eeuwen heeft hij natuurmaterialen als hout, riet, stro en klei gebruikt bij de constructie van allerlei bouwsels. Ook toen men zich in de opkomende steden rond 1200-1300 van de plattelandse tradities had afgescheiden bleven de karakteristieken van de agrarische bouwstijlen grotendeels behouden. Houten constructies werden in oorsprong beschouwd als roerend goed. Het ging immers om een soort prefabwoningen die verhuisbaar waren. Nagenoeg de hele middeleeuwse houtbouw is in wezen een prefabarchitectuur.

Juist in de steden zou de overgang van houtbouw naar natuur- en baksteenbouw tot stand komen. De Mechelse voorbeelden van houtbouw zijn representatief voor deze overgangsfase. Toen handel en nijverheid volop tot bloei kwamen, verviel eerst de grote soberheid die de agrarisch getinte bouwsels nog bezaten. Door de streng gereguleerde verkaveling van de schaarse bouwterreinen ontstond het stedelijke burgershuis, dat zich spoedig vormelijk begon te onderscheiden van het plattelandshuis. De houten huizen stonden met hun smalle gevels naar de straatzijde gekeerd. Om de woonoppervlakte te verruimen moest men de bouwsels in de diepte en vooral in de hoogte uitbreiden. Elke verdieping werd ondersteund door overstekende balkkoppen en geprofileerde consoles. De uitgekraagde stroken beschermden het gevelwerk tegen de nadelige weersinvloeden. Hierdoor bereikte de timmermanskunst in de technische en decoratieve behandeling een hoogtepunt.

Uiteraard maakten ook de interieurs een belangrijke evolutie door. In de middeleeuwse woning van voor 1400 bevatte de woning slechts een ongedeelde ruimte waarbij in de vloer een open stookplaats lag. De rook trok over de zolder door een gat in het dak naar buiten. Voor geld en goederen werd er achteraan soms een stenen achterhuis toegevoegd. Pas na de invoering van stenen rookkanalen werd het mogelijk de zolderruimten voor het wonen te gebruiken en zodoende twee of meer verdiepingen te creëren. Er trad gaandeweg een sterkere onderverdeling van de binnenruimte op. Maar zelfs toen in de late middeleeuwen uit veiligheidsoverwegingen werd voorgescreven dat de zijmuren van steen moesten zijn bleef het houtskelet meestal het dragende element. Door het invoeren van de schoorsteen werd het ook noodzakelijk om de daken van riet en stro te vervangen door pannen, tegels en leien. Tevens werd steeds meer een opdeling gemaakt tussen woon- (boven) en werkgedeelte (beneden). Uitstalplaatsen en kramen werden tegen de buitenwanden gezet. Het uiterlijke aspect veranderde door de wijzigingen echter nauwelijks. De tussenwanden hadden geen dragende functie en de dakkap bleef op de zijwanden steunen en daarmee wijzen op de oorspronkelijke ruimtelijke indeling.

Grondige wijzigingen in de indeling en functionele inrichting van de huizen ontstonden pas vanaf de 18de eeuw en werden sterk doorgedreven in de 19de en 20ste eeuw. Het gevolg is dat van het oorspronkelijke interne ruimtegevoel haast niets is overgebleven.

Houten gevels in Mechelen

Strikt genomen vormen de bekende houten voorgevels van Mechelen geen onderdeel van echte houten constructies. Constructies die volledig in hout waren opgetrokken kwamen in de late middeleeuwen nog vaak voor, maar zijn thans volle-

dig uit het stadsbeeld verdwenen. Wel zijn enkele Mechelse gebouwen interessant omdat zij nog gekenmerkt worden door de middeleeuwse vakwerkbouw, terwijl zij nochtans niet meer over een houten gevel beschikken.

De meest vermaarde houten gevels van Mechelen zijn voorbeelden van de zuivere beplankte frontgevelbouw. Het zijn 16de eeuwse stenen huizen die behalve de bekapping en de balklagen enkel langs de straatzijde een integraal getimmerde constructie bezitten. Vandaar de naam *driekwartshuizen*. Het stijl- en regelwerk is enkel zichtbaar in de opengewerkte wandvlakken. De rest is bezet met reeksen van staande planken. Achter de gevel schuilt dus een gevelgeraamte ter ondersteuning van de beplankte gevel. Hiermee wordt het principe van het constructief zichtbare vakwerk, toegepast in de landelijke houtbouw, verlaten. De autonomie van de architectonische verschijningsvorm is essentieel voor de beplankte frontgevelbouw. Het gaat dus om houtbouw met dragende en afsluitende onderdelen, namelijk het beschot dat niet bedoeld is om de vakken te vullen, maar wel om ze af te scherm. Deze architectuur, gekenmerkt door het evenwichtige samengaan van het architectonische en het constructieve, is een anonieme bouwwijze die haar oorsprong vindt in lokale corporatieve gemeenschap. Het timmermanswerk vormt het symbool van een op traditie gestoelde ambachtelijke wijze van bouwen en ontwerpen.

Het tweede type betreft woningen met een houtskelet, waar minstens twee van de vier wanden van hout zijn, en waar de kap en ten minste de onderstaande bouwlaag een uitgesproken constructieve binding vertonen. Het zichtbare houtwerk van de zijgevels is opgevuld met metselwerk dat eventueel een oudere lemen vulling vervangt. De huizen verwijzen naar de oudste stadswoningen in vakwerktechniek. In de nog overgebleven muren is het traditionele vakwerk dus nog duidelijk herkenbaar.

De *Pekton* aan het begin van de 20ste eeuw

Voorbeelden van beplankte frontgevelbouw

Het gaat om de volgende Mechelse gebouwen.

Vijgenboom (Katelijnestraat 23).

Te dateren omstreeks 1500-1510. Het is de oudst bewaarde burgerlijke gevelconstructie van Mechelen met een bouwwijze die nog representatief is voor de tweede helft van de 15de eeuw. Het gebouw hoort typologisch tot het brede diephuis met een imposante tweemaal overkragende houten gevel. Het is door een massieve brandmuur gescheiden van het aansluitende achtergebouw in de A.B.-straat 1. De oorspronkelijke achterbouw werd omstreeks 1770 met 2 vakken ingekort. De gevel onderging omstreeks 1900 een uitwendige restauratie. Bij de restauratie van 1994 verkreeg de gevel een beige kleurafwerking.

Prins van Parma (Katelijnestraat 115).

De ontstaansdatum is eveneens in het begin van de 16de eeuw te situeren. Hier was de beroemde middeleeuwse klokkengieterij van de familie Waghevens (1462-1574) gevestigd. De gevel werd in 1902 gerestaureerd. De restauratie van 1995 is voorafgegaan door een studie van J. Grootaers.

Duivels (Haverwerf 21).

Tot stand gekomen in het tweede kwart van de 16de eeuw. Opmerkelijk is het renaissancestische houtsnijwerk en de opbouw van de gelijkvloerse verdieping, die voorzien is van een soort insteek. De gevel werd reeds gerestaureerd in 1867. Samen met de twee aanpalende panden, Sint-Jozef en Het Paradijs, werd het huis gerestaureerd in 1993, waaraan onder meer een kleurenstudie voorafging.

Waaig (Zoutwerf 7) en **Steur** (Zoutwerf 8).

Beide gevels worden in de eerste helft van de 16de eeuw gesitueerd. Vermoedelijk staat hun benaming in verband met de oude havenactiviteiten aan de Zoutwerf. De Waag verwijst naar een

soort tolkantoor, Steur naar de Vishandel. Van de binnenarchitectuur is weinig overgebleven.

Pekton (Van Beethovenstraat 1).

De houten gevel van de Pekton is niet in situ bewaard, maar komt van een andere plaats in dezelfde straat. De gevel staat niet meer noord-oost gericht. Mogelijk gaat het om een huis dat in verband stond met de oude scheepswerven. Ook dit gebouw gaat terug tot de eerste helft van de 16de eeuw. De restauratie en verplaatsing in 1953 zijn met weinig vakkundigheid gebeurd. Ongewoon is de toegang in de lange gevel van het gebouw en de volledige uitvoering van de gelijkvloerse gevel in blauwe koolkalksteen. De merktekens van de steengroeven zijn in deze stenen nog zichtbaar.

Volmolen (Dijle - Zandpoortvest).

De naam verwijst naar een functie van het gebouw binnen een vroeg 16de eeuwse molencomplex op deze plaats. Vermoedelijk gaat het hier echter niet om een molen maar wel om een spuihuis. Het gebouw staat op een middeleeuwse onderconstructie in metselwerk. In het begin van de 19de eeuw werd het complex door brand verwoest. De Volmolen werd in 1980 gerestaureerd, volgens sommigen op een ongelukkige wijze.

Voorbeelden van vakwerkbouw

Het gaat om de volgende Mechelse gebouwen.

Korenbloem (Sint-Katelijnestraat 20).

De voorgevel van de Korenbloem is waarschijnlijk opgericht door Lucas Fayd'herbe, ter vervanging van een vroegere houten gevel. De zijgevel in vakwerk was gericht naar de omstreeks 1910 gedempte Melaan. Die gevel dateert waarschijnlijk uit de eerste helft van de 17de eeuw.

Tolhuis (Guldenstraat 2).

Reeds vanaf de 13de eeuw wordt op deze plaats een tolhuis vermeld. Het typische van het gebouw is dat het volledig opgericht is in een overkraging over de Dijle, vanwaar de volkse benaming "het overschotje". Net als bij De Korenbloem wijkt deze constructie af van het typisch Mechelse concept. De voorgevel is in de 18de eeuw opgericht, terwijl de zijgevel waarschijnlijk van de 15de of de 16de eeuw is.

Houten kamerwoning (Hanswijkstraat 52).

Het gaat om een uiterst kleine woning die oorspronkelijk nochtans deel uitmaakte van een groter geheel van een reeks arbeiderswoningen in spiegelbeeldschema. De ontstaansperiode wordt weer in de eerste helft van de 16de eeuw gesitueerd. De woning is zwaar verkrot.

Houten woning (Guldenbodestraat 19)

Ogenscheinlijk gaat het hier om een stenen huis. De constructie zelf is echter slechts in hout denkbaar. Zo staat de bovenverdieping langs de straatzijde in uitkraging op de gelijkvloerse verdieping. De gevel werd later in steen 'vertaald'. Het gebouw staat in een buurt die in haar ontstaansperiode waarschijnlijk agrarisch was. Door de architectonische opvatting van het gebouw wordt het eens te meer in het begin van de 16de eeuw gesitueerd.

Gulden Muil en Hartenbeurzeken

(Standonckstraat 11 en 13).

Deze woningen vertonen veel gelijkenis en zijn wellicht even oud (eerste helft 16de eeuw) als de houten gevel in de Hanswijkstraat en de woning in de Guldenbodestraat. Vermoedelijk waren beide woningen oorspronkelijk elkaars spiegelbeeld en werden ze aanvankelijk als herberg gebruikt. De woningen werden in de loop van de jaren tachtig dermate zwaar gerestaureerd dat er van de binnenarchitectuur nagenoeg niets rest.

Sint-Antonius (Lange Hairgracht 12).

De gevel van dit gebouw is een uiterst slechte wederopbouw van een gevel die, net als De Pekton, oorspronkelijk in de Steenstraat, nu Van Beethovenstraat, stond. Het huis werd in feite enkel naar het model van het oorspronkelijke gebouw opgetrokken. Wel werden door architect Hyacint Vermeulen sommige materialen in de nieuwbouw verwerkt.

Het huis *Sint-Antonius* aan de Lange Hairgracht

Verstenen of slopen

Het feit dat Mechelen in vergelijking met andere steden in de Nederlanden tot vandaag een relatief groot aantal huizen telt waarin de traditie van de houtbouw nog duidelijk zichtbaar is, vloeit voort uit verschillende factoren. Aan het einde van de 20ste eeuw is er veel belangstelling voor deze architectuur en voor de wijze waarop wij er nu moeten mee omgaan.

Mechelen is waarschijnlijk de stad waar voor het eerst het versteningsproces is ingezet door middel van voorschriften van de magistraat. Reeds met de bepalingen van 1268-1278 en 1344-1348 wou men rieten en strooien daken laten verdwijnen en stimuleerde men een goede preventieve maatregel als het *plecken* om het brandgevaar te bestrijden. In de 15de en 16de eeuw volgt het verplicht stellen van gemene muren en wandhaarden in steen en de veralgemening van harde daken. Omdat Mechelen reeds vroeg deze maatregelen op een grondige wijze uitvaardigde waren er nadien minder redenen om op te treden de houtbouw in de stad en bleef dit woningtype in Mechelen langer bewaard dan elders. In steden als Antwerpen, Gent en Brussel vond het verbod om hout te gebruiken reeds doorgang in de 16de eeuw, in Mechelen pas vanaf 1627. Het was verboden nog houten of lemen huisgevels op te richten en er was een herstelverbod voor de bestaande gevelconstructies. Vooral het reparatieverbod leidde tot aftakeling en slooping van de houten gevels.

Pas in de 18de eeuw werden de meeste van deze gevels neergehaald. De publieke veiligheid werd ingeroepen voor de *amelioratie* en het *embellissement* van de stad. Naar aanleiding van het millennium van de stadspatroun Sint-Rombout heerste er in de jaren voordien een intense bouwactiviteit die tot talrijke sloopingen van houten gevels leidde. In de 19de eeuw ging de afbraak verder, onder meer als gevolg van een systeem van geldpremies (1822). Omstreeks 1865 waren er nog een twintigtal houten constructies bewaard.

De Pekton na de restauratie van 1931

Erkenning en restauratie

Naar het einde van de 19de eeuw toe begon er, onder invloed van het nationalisme, de romantiek en de neogotiek, opnieuw een zekere interesse te ontstaan voor de houtbouw. De stad Mechelen heeft in belangrijke mate bijgedragen tot de restauratie van de gevels van de *Duivels* (1867), de *Prins van Parma* (1903) en de *Pekton* (1917). In 1836 werd nog een vergunning verleend voor de afbraak van de *Duivels*, maar bij een nieuw verzoek daarvoor in 1866 opteerde de stad van meet af aan voor het behoud en de restauratie van de houten gevel, gezien de uitzonderlijke architectuurhistorische waarde ervan. De Mechelse gemeenteraad besliste om de kosten gelijkmatig te verdelen met de onder druk gezette eigenaar. De ingreep van 1867 mag beschouwd worden als de eerste gevelrestauratie in België die mede gefinancierd werd door een lokale overheid.

Na de Eerste Wereldoorlog werd er geen specifiek conservatiebeleid meer gevoerd. Het behoud van de thans nog bewaarde gevels is grotendeels te danken aan de gunstige noordoostelijke oriëntatie, waardoor ze minder de nadelige effecten van de meest courante windrichting hebben moeten ondergaan.

Op wetenschappelijk vlak werd het architectuurhistorische belang van de Mechelse houten gevels pas in 1919 aangeduid, en dan nog wel door een Duits officier: ingenieur Ernst Grabbe. Hij noemde Mechelen “die Hauptfundstätte für den flämische Holzbau”. Op dat ogenblik genoot de houten woningbouw nauwelijks enige aandacht in de “stijlvergelijkende” architectuurliteratuur in ons land.

Na de Tweede Wereldoorlog was de belangstelling voor houten gevels en het historisch erfgoed uiterst gering. Pas in de jaren zestig is er sprake van nieuwe interesse, vooral onder invloed van het “monumentenjaar” in 1975. Wat de Mechelse hout-

bouw betreft hebben enkel Heinrich Sermeus en Johan Grootaers voor belangrijke publicaties gezorgd. Door het feit dat in de jaren negentig verschillende houten gevels zijn gerestaureerd en omdat er restauratieplannen voor andere gebouwen bestaan blijft de kennis over de materie uiteraard groeien.

Verval en restauratie

Het is duidelijk dat de visie op restauratie die in een bepaalde periode in de mode was onze kijk op de geschiedenis van de stad sterk heeft gekleurd. Wat wij beschouwen als het eeuwenoude uitzicht van sommige gebouwen is vaak van veel recentere datum van we denken. Daarom is het niet enkel belangrijk om te weten welke bril wij opzetten als we naar het gebouwde erfgoed in onze omgeving kijken, we moeten ook weten welk begrippenkader we hanteren wanneer we het erfgoed voor verval trachten te vrijwaren.

Interessant is het gevolg van de ingrijpende verbouwing die in 1902 bij de *Vijgenboom* is gebeurd. Volgens H. Sermeus hebben de laat 19de-eeuwse restauratieopvattingen de “gestalte” van de gevel volledig steriel gemaakt door een theoretische detailvormgeving. Hij wijst op de houtbeschaling, waarvan de planken overal even breed zijn gezaagd.

Gelijkaardige kritiek uit hij over de *Pekton* en de *Volmolen*. De *Pekton* is bij de verplaatsing in 1953 slecht gerestaureerd. Van de oorspronkelijke materie en de gestalte-bepalende detailvormen is weinig overgebleven. Er is de mechanisch egale en de volslagen verkeerd gehechte gevelbeplanking. H. Sermeus vindt een corrigerende restauratie nodig. De restauratie van de *Volmolen* dateert van 1980. Het metselwerk van de zijmuren is zodanig behandeld dat het nagenoeg nieuw metselwerk is

geworden. De kaleïing is niet hersteld. De houten achtergevel werd over de hele oppervlakte beschaald met een beplanking die tegen de tradities in mechanisch werd gedimensioneerd en bewerkt en werd gehecht volgens een methode (over elkaar gelegd als pannen) die totaal vreemd is aan de oorspronkelijke technieken. De voorgevel werd op een gelijkaardige wijze behandeld, hoewel de beplanking hier zoals vroeger hoofdzakelijk verticaal werd gehouden. De donkere bistertint heeft ook niets te maken met de historische verven die met hun heldere kleuren de volledige buitenarchitectuur bedekten. Volgens H. Sermeus is deze restauratie een officieel bevolen verwoesting. De standpunten van Sermeus worden vaak betwist, maar dat toont nogmaals aan hoe groot de invloed van restauratievisies is op het uitzicht van monumenten. Het beeld dat we thans hebben van de Mechelse houtconstructies is dus in sterke mate beïnvloed door relatief recente ingrepen. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor de restauratie van *Sint-Jozef*, de *Duivels* en het *Paradijs* in 1994.

Een andere kwestie is of we door middel van ingrijpende restauraties in functie van het oorspronkelijke uitzicht van een gebouw nog genoeg rekening houden met de “vergankelijkheid”. Wellicht geven de drie gerestaureerde gevels van de Haverwerf, waaronder die van de *Duivels*, ons een vrij getrouw beeld van die huizen in de 16de - 17de eeuw en corrigeren ze op een geschikte wijze onze visie op het verleden zoals dat vanaf de 19de eeuw is ontstaan. Toch lijkt er na de restauratie iets uit het Mechelse straatbeeld verdwenen te zijn. De “tand des tijds” is weggerestaureerd. We kunnen aan de hand van het uitzicht van de materialen geen ouderdom meer schatten.

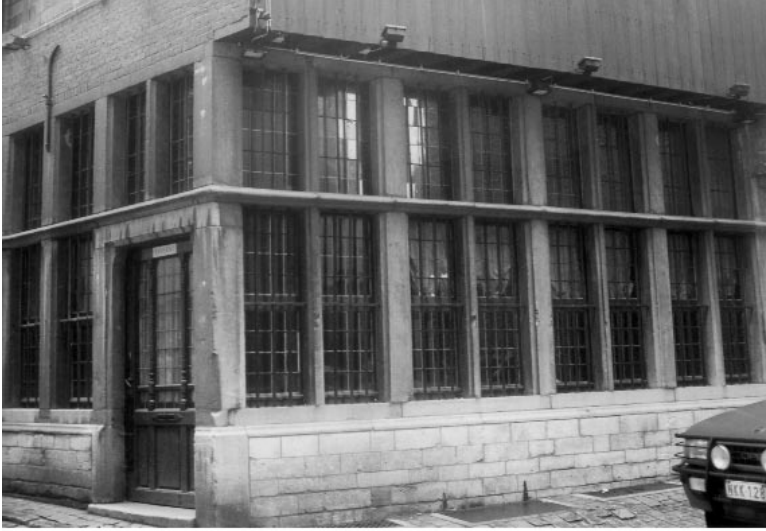
Bij de recente restauratie van de *Duivels* kwamen er verrassende archeologische sporen aan het licht. Op de gebeeldhouwde consoles werden in de dieper uitgehaalde delen van het snijwerk sporen van beschilderingslagen teruggevonden. De

restanten waren te miniem om een polychromieonderzoek uit te voeren. In samenspraak met Johan Grootaers werd besloten om het beeldhouwwerk en de beplanking van een vaalgroene monochrome afwerking te voorzien. Het schilderen van gevels heeft naast een esthetische een beschermende functie. De beeldhouwwerken van de weinige gebouwen waarop nog een verflaag wordt aangetroffen, hebben een quasi onbeperkte levensduur, op voorwaarde dat regelmatig herschilderingen worden doorgevoerd. De houten gevels van Mechelen zijn in de loop van de 19de en 20ste eeuw ontdaan van hun verflagen. Monumentenzorgers van nu zien echter in dat, op basis van een gespecialiseerd vooronderzoek, opnieuw afwerkingslagen kunnen worden aangebracht. Onze kijk op het historische stadsbeeld krijgt daardoor een belangrijke wending.

Betekenis voor het Mechelse stadsbeeld

Sommigen zijn de mening toegedaan dat de *Pekton* geen waarde meer heeft als gevolg van de verplaatsing en wederopbouw tussen 1946 en 1953.

Deze redenering gaat echter niet op. De *Pekton* blijft een belangrijke getuigenis van de houtbouw in de 16de eeuw, ook al is de restauratie uiterst betwistbaar. De gevel wijkt, zoals hoger vermeld, op een aantal punten ook aanzienlijk af van de andere. Meer dan welke andere houten gevel biedt hij ons bovendien de mogelijkheid om de verschillende visies op restauratie in onze eeuw te vergelijken. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd het gebouw zwaar getroffen door beschietingen. In 1931 werd de *Pekton* op enkele uitzonderingen na volgens het oorspronkelijke model aangevuld. De verplaatsing van 1953 mag geen excuus worden om het gebouw te laten plaatsmaken voor een grootschalig bouwproject. Het laten verdwijnen van de *Pekton* zou trouwens ook haaks staan op het

commercieel strategisch plan Mechelen, waarin het volgende wordt gesteld: *“De geschiedenis, het ruimtelijk patroon en het bouwkundige erfgoed zijn namelijk van onschatbare waarde voor het commerciële centrum en voor de uitstraling van de stad.”*

De houten huizen van Mechelen hebben een ongemeen grote betekenis voor het Mechelse stadsbeeld. Op didactisch en toeristisch vlak zijn ze onmisbaar om een goed begrip te krijgen van de laatmiddeleeuwse woningarchitectuur. Tegelijkertijd vormen ze prachtige kunstzinnige architectuuruitingen op zich. Als vroege voorbeelden van houten skeletbouw blijven ze trouwens een vergelijkbaar model vormen met meer recente architectuur waarin hout als drager is vervangen door metaal of beton. Ook hebben ze duidelijk een inspiratiebron gevormd voor de romantische en nostalgische woningarchitectuur van de vorige eeuwwisseling en het interbellum. In het Mechelse stadsbeeld demonstreren de houten gevels bovendien ook de diverse manieren waarop men ooit heeft gerestaureerd en de

invloed daarvan op onze inzichten in het verleden. De houten huizen van Mechelen moeten daarom op de meest respectvolle wijze gekoesterd worden als onvervangbare parels van de grote historische rijkdom van onze stad.

Patrick Egels

Literatuuropgave

Guido Jan Bral m.m.v. E. Denekens en Sander Peters, *Sint-Jozef, De Duivels en Het Paradijs, de restauratie van drie huizen aan de Haverwerf te Mechelen*, in M&L 13/5, september-oktober 1994.

J. Grootaers, *Houten gevels van laatmiddeleeuwse huizen te Mechelen, bijdrage tot de studie van de stedelijke houtbouw in Vlaanderen, onuitgegeven licentiaatsverhandeling*, Leuven 1983.

J. Grootaers, *De Vijgenboom (1500-1510) en de Duivels (1545-1550), twee pronkstukken van het unieke laatmiddeleeuwse houtbouwpatrimonium te Mechelen (1)*, in M&L nr. 1 - januari-februari 1984.

J. Grootaers, *Het laatmiddeleeuwse huis met houten gevel. Constructieve aspecten van stedelijke Vlaamse houtbouw*, in "Leven te Leuven in de late Middeleeuwen", tentoonstellingscatalogus, uitgeverij Peeters, Leuven 1998.

Honoré Rottier, *Onder dak, 5000 jaar wonen in de Lage Landen*, Uniepers B.V., Amsterdam en Uitgeverij Davidsfonds, Leuven 1988.

Ir. H. Sermeus en Arch. F. Janssen, *De houten huizen van Mechelen*, het Keldermans-genootschap vzw, Mechelen 1981.
Clemens V. Trefois, *Van vakwerk tot baksteenbouw*, uitgeverij Danthe N.V., Sint-Niklaas 1979.

Standpunten rond LAMOT

In de volgende bladzijden brengen wij een aantal standpunten rond dit dossier, zoals geformuleerd door de stad Mechelen en door deskundigen uit de sector

Standpunt van de Stad Mechelen

“Lamot, nieuw leven in de stad”

Steeds meer leegstaande panden in de binnenstad van Mechelen krijgen een nieuwe invulling. De binnenstad van Mechelen herleeft. Alle grootschalige complexen zijn momenteel ingevuld (o.a. Karmelietessenklooster) of zijn in voorbereiding (o.a. Predikherenklooster, Karmelietenklooster en ook Lamot).

Deze nieuwe invullingen zijn stuk voor belangrijke stappen in het herwaarderen van de binnenstad.

Toch ontbreekt het momenteel aan een belangrijke aanzet tot herwaardering van het commercieel centrum.

Lamot, de zo noodzakelijke impuls

Vanuit het Mercuriusproject, een project van de Vlaamse Regering voor revitalisering van de centra, is in Mechelen gekozen voor een sterke complementaire invulling van de site Lamot.

De site Lamot is de enige site die de mogelijkheden in zich heeft om het commercieel centrum van de stad op een krachtige manier vooruit te helpen.

Vanuit het breed overleg dat hieromtrent plaats vond met alle partners werd dit als onmiskenbaar naar voor geschoven.

De kracht van de herwaardering zit in de complementaire invulling van de vele functies.

Een bronparking

Mechelen heeft duidelijk behoefte aan een parking welke, in de nabijheid van de binnenstad, kan functioneren op de drukke ogenblikken. zodra er belangrijke evenementen (wekelijkse markt, bloemenstoet, kerstmarkt, Hanswijkprocessie, enz.) verliest Mechelen een groot pakket van zijn beschikbare parkeerplaatsen.

Daarenboven lijden de IJzerenleen en de Guldenstraat-Korenmarkt onder het feit dat zij aan het einde van het winkelwandelgebied liggen

Door een parking te voorzien op de Lamotsite, krijgt de betreffende site belangrijke kansen op ontwikkeling.

Een congresruimte met mogelijkheden voor podiumfuncties en een museum voor hedendaagse kunst

Naast de parkeerfunctie, is de behoefte aan nieuwe functies, die de binnenstad een nieuwe aantrekkingskracht kunnen geven, groot.

Oorspronkelijk was gopteerd voor een muziektheater, gecombineerd met een congrescentrum.

De hoge kosten en de de belangrijke ruimtelijke impact, maken dat nu in eerste instantie voor de congresfunctie wordt gekozen.

Naast deze congresfunctie wordt eveneens de mogelijkheid gecreëerd om beperkte podiumkunsten in het centrum te laten gebeuren.

De buffetruimte voor de congresfunctie kan op haar beurt als hoogwaardige feestzaal functioneren.

Aansluitend bij deze functies wordt ook een museum van hedendaagse (20ste-eeuwse kunst) ondergebracht in het gebouw.

De bedoeling is dat de congresfunctie en het museum op elkaar inspelen.

Het museum vormt een sluitstuk in het verhaal van de museum-as tussen Hof van Busleyden en Brusselpoort. Een congresfunctie kan het commercieel centrum van Mechelen terug een stap voorwaarts brengen. Uit studies blijkt dat congresgangers snel tot 10.000 BEF investeren in de stad.

Een viersterrenhotel

Op het centraal gedeelte van de site wordt een hotel van 120 kamers voorzien. Het betreft een hoogwaardig hotel dat gedurende weekdays op zakenmensen mikt en gedurende het weekend op toeristen.

Ook dit hotel betekent al snel een behoorlijke impuls voor het centrumgebied. Zowel de horeca als de winkels kunnen ook hiervan hun voordeel benutten.

Het is hierbij de bedoeling dat hotel en congresfunctie op elkaar inspelen en elkaar bevruchten.

Kantoorcomplex

De resterende ruimte in de gebouwen van de Guldenstraat zullen wellicht ingevuld worden als kantoorruimte.

Het voorzien van bijkomende kantoorfuncties in de binnenstad zorgt op zijn beurt in een versterking van de diversificatie van de binnenstad

Commerciële invullingen

Commerciële functies, aansluitend bij de functies op de site worden voorzien.

Ook een verdere invulling van de horacafunctie (o.a. in het oude brouwerijcomplex met zijn vaten) zorgt voor een levendigere binnenstad.

Een voedingswinkel draagt bij tot de voorzieningen van de wijk.

Wonen in de stad

Tegelijkertijd worden er eveneens 40 nieuwe wooneenheden voorzien.

Deze wooneenheden zorgen voor de noodzakelijke bijkomende invulling aan hoogwaardig wonen in de binnenstad.

Een zorgzaam openbaar domein

Het openbaar domein zal met zorg moeten ingevuld worden. De site is op een prachtige wijze aan de Dijle gelegen.

De inrichting van het openbaar domein zal dan ook gebeuren vanuit de relatie met heel de Dijkkade. Wellicht zal de heraanleg voorzien worden tot aan de Kraanbrug.

Het Dijlepad blijft hierbij een achterliggend idee.

Het binnengebied zal als voetgangersdomein worden ingericht.

Tegelijkertijd zullen Guldenstraat en Adegemstraat heraangelegd worden.

De bebouwde omgeving zal in relatie met het openbaar domein afgebakend worden.

In de aanleg van het openbaar domein zal de gevoeligheid voor het oude stratenpatroon aan bod moeten komen.

Lamot, een doordacht verhaal

Het project Lamot heeft een lange voorgeschiedenis.

Het project is gebonden aan belangrijke randvoorwaarden. Een aantal belangrijke gebouwen moeten bewaard blijven.

Het project is ontstaan vanuit zeer veel studiewerk.

Vanuit het parkeerbeleidsplan (Stramien) is duidelijk aangegeven dat een parkeergebouw op de site wenselijk is.

De binnenstadsnota van het Ruimtelijk Structuurplan Mechelen en het Mercuriusproject hebben het project verder onderbouwd.

Ten slotte is ook prof. M. Smets om advies gevraagd voor de ruimtelijke invullingen op de site.

Behoud van belangrijke gebouwen

Het oude brouwerijcomplex aan de Dijle moet behouden blijven en geïntegreerd worden in de site.

Het laboratoriumgebouw aan de Adegemstraat (gebouw Lauwers) moet eveneens bewaard blijven. Hetzelfde geldt voor de gevel van de *Ram*.

De oude straatjes moeten maximaal herkenbaar blijven in het nieuwe project.

Binnenstadsnota Ruimtelijk Structuurplan Mechelen

Vanuit de binnenstadsnota wordt uitzonderlijk gepleit voor een sterke invulling op de site Lamot.

Het is duidelijk dat de plek een strategische rol kan en moet spelen in het (commercieel) centrum van de stad.

Tegelijkertijd wordt de site geponeerd op de museumas, die Mechelen ook op het cultureel vlak op de kaart moet zetten.

Mercuriusproject

Het Mechels project werd gelauwerd met de belangrijkste subsidie van heel Vlaanderen.

Het project Lamot is het meest waardevolle project.

De Vlaamse Regering voorziet 100.000.000 Bef voor het Lamotproject.

Het project werd als het meest geslaagde project beschouwd.

Advies Prof. M. Smets

Om het verhaal van de invulling nog meer stedenbouwkundige diepgang te geven, werd prof. M. Smets gevraagd om het

project mee te begeleiden.

Gedurende meer dan een half jaar werd samen met prof. Smets gezocht naar een kwalitatieve stedenbouwkundige invulling van de site.

Advies bOb Van Reeth, bouwmeester

Door het college wordt in laatste instantie ook de bouwmeester gevraagd om zijn advies te verlenen aan het project

Besluit.

Het huidige project voor de invulling van de site Lamot is een belangrijke investering in de binnenstad van Mechelen.

In het geheel wordt ongeveer meer dan 1 miljard Bef geïnvesteerd in de binnenstad.

Het overgrootste gedeelte komt van privé-investeerders.

Het belangrijkste aspect van het project blijft echter de grote meerwaarde voor de ontwikkeling van het centrumgebied van Mechelen.

Het veelvuldige studiewerk, dat voorafging aan het verhaal, alsook de vele opgelegde randvoorwaarden, moeten de nodige zorg dragen voor het welslagen van het project.

Het neemt niet weg dat ook vandaag nog discussies kunnen en moeten gevoerd worden over een zorgzame invulling van het project op de site, waarbij de kracht van de oude stad zijn waarde moet behouden en versterken.

Rob Cuyvers
Planoloog

Standpunt van architect Leo Beeck

Lamotproject stuit op verzet

De grond van de kwestie

De revalorisatie van de “Lamotsite” is een noodzakelijk en verantwoord initiatief dat gesteund moet worden.

Het voorontwerp ervan heeft heel wat goede eigenschappen, maar op een uiterst belangrijk punt worden de elementaire regels van de stadsrevalorisatie en het respect voor het cultureel erfgoed genegeerd.

De grond van de kwestie is dat de projectontwikkelaar, die daar blijkbaar niet mee vertrouwd is, probeert het Stadsbestuur ervan te overtuigen dat er geen andere mogelijkheid bestaat.

Voor hem gelden deze regels blijkbaar niet; het lijkt op een mentale terugkeer naar de jaren 1950-'60 met de Amelinckxen.

De voorstelling, alsof de bezwaren van de Stedelijke Commissie van Monumentenzorg slechts “de houten beschermde gevel van het gebouw *Pekton* als knelpunt van het hele dossier” (sic) zouden gelden, is vrij simplistisch.

Dit is slechts één van de redenen tot voorbehoud. De indruk wordt zelfs gewekt dat door dit “geveltje” een miljoenenproject gekelderd zou zijn of totaal herbegonnen moet worden.

De opmerkingen van de Commissie zijn opbouwend en doen helemaal geen afbreuk aan de realisatie van het Project in het algemeen, noch aan de ondergrondse parking, noch aan de soort gebouwen en functies die men daar wil realiseren, noch aan de creatie van een achterliggend plein nabij de Haverwerf, noch aan het commercieel resultaat dat wordt beoogd.

Welke zijn dan de concrete bezwaren?

1. De Guldenstraat ligt in de unieke en waardevolle stadskern met een specifiek gesloten karakter en een stratenpatroon dat niet geschonden mag worden.

Destijds, toen men blijkbaar niet beter wist, werd reeds teveel waardevols gesloopt of verknoeid, vooral dan in deze Lamotwijk.

Is het vandaag nog verantwoord deze verarming te hernemen?

2. In alle historische stadskernen van ons Europees erfgoed gaat men via een smalle (commerciële) straat. Precies daardoor krijgt het plein zijn volle betekenis en architecturaal effect.

Nu wordt een overbodig "gat" (wonde) geslagen in de historische Guldenstraat en verliest het ontworpen achterliggend plein zijn pleineffect.

Vandaag schijnen sommigen niet meer te weten wat onze voorouders al sedert eeuwen kenden bij de aanleg van een stad.

3. Het cynische van het geval is dat, om dit onnodige en functioneel onverantwoorde gat te maken in de Guldenstraat, het waardevolle hoekhuis links van de Beethovenstraat, met het aanpalend historisch en voor de Mechelaars dierbaar pand de *Pekton*, gesloopt wordt.

Dit zijn twee zware inbreuken op de elementaire beginselen van stadsrenovatie en herwaardering van het cultureel erfgoed.

4. De kwestie wordt door de promotor onterecht voorgesteld alsof de verbreding van de van Beethovenstraat en uiteraard het slopen van cultuurbezit, een *conditio sine qua non* zou zijn voor de realisatie en het economisch succes ervan en dat bijgevolg de overheid zich daarbij maar moet neerleggen.

5. Er is geen enkele ernstige reden, zelfs geen commerciële, om te beweren of te bewijzen dat het slopen van de *Pekton* met het

voorgebouw, noodzakelijk zou zijn voor de aanleg van de parking, of dat daardoor het commercieel resultaat van het project gehinderd zou worden.

Uit de voorgeschiedenis van de *Pekton*, die de projectontwikkelaar blijkbaar niet kent, blijkt toch het tegengestelde.

Het commercieel aspect

1. Wie met Mechelen en andere historische steden vertrouwd is, weet dat smalle straten aantrekkelijk zijn voor het winkelen. Zie bv. de Kalverstraat in Amsterdam die leidt naar de Dam en het Leidseplein.

Welke waren en zijn in Mechelen de drukste winkelstraten? De smalle straten zoals bv. de Korte Bruul die op de Grote Markt uitgaat, de Geitenstraat die naar de Botermarkt leidt, de Nauwstraat die naar de Vismarkt (=plein) loopt, enz.

2. Wie de *Pekton* van vroeger kent, weet dat ze een van de Mechelse attractiepolen was.

Voor de oorlog en zelfs nog daarna was de *Pekton* gekend als een druk bezocht mosselhuis. Later werd de *Pekton* een succesvol en gekend klasserrestaurant, waaronder een gewelfde Beethovenkelder ligt met destijds vele manifestaties.

Bovendien is er nog een bovenzaaltje, waar allerlei vergaderingen en persconferenties plaats vonden.

Hoewel in 1953 verhuisd, bezit de *Pekton* nog een zeldzame overgebleven typische Mechelse houten gevel met de nog originele arduinen onderbouw en een historische, architecturale en sentimentele waarde voor de Mechelaars.

De *Pekton* zou nu juist een vertrouwd "herkenningspunt" kunnen betekenen in het nieuwe complex en een aansluiting vormen met het verleden.

3. Het behoud van deze twee gebouwen in kwestie, die slechts 23 m straat vormen, doet helemaal geen afbreuk aan het beoog-

de commercieel resultaat. Integendeel, indien de *Pekton*, die ondanks het feit dat ze in een dode wijk lag toch optimaal functioneerde, opnieuw haar vroegere glorie zou kennen, dan zou dit alleen maar de toeloop naar en het succes van het project bevorderen.

De stadsherwaardering bestaat er precies in een harmonie te vinden tussen de historische gebouwen en het stratenpatroon met de hedendaagse behoeften.

Vandaag, na meer dan veertig jaar sensibilisering over historisch erfgoed, zou men dit toch al moeten weten.

L. BEECK, architect, Commissielid

Standpunt van architect en stedenbouwkundige Jan Maenhout

Doorbreking van het oude historische stratenpatroon

Het blokken- en stratenpatroon gevormd door de kleine straatjes (Waterstraatje, Zwaanstraatje, Beethovenstraat en oude Stoofstraat) is een boeiend conglomeraat van karaktervolle stadsblokken. De vervormingen, hoeksverdraaiingen, uitbuitingen en de densiteit (cfr. Zwaanstraatje) maken deze site karaktervol. Dit blijkt in het nieuwe voorstel vervlakkend vertaald te worden. De Lamot-site is een verzameling van grote en kleine gehelen. Het creëren van een nieuwe open ruimte zou het geheel kunnen ontlichten en een boeiender open gebied doen ontstaan.

De situering van het nieuwe open plein langsheen de Guldenstraat blijkt in de voorstelling niet erg gelukkig. Kan het niet veel waardevoller zijn de doorbraak naar de Dijle en de Vismarkt te oriënteren? Hierdoor ontstaat visueel zicht op de Romboutstoren, relatie met de waterrand en met de verschillende pleinen langsheen de Dijle. Niet de Guldenstraat maar wel de Dijle-oeveren en de Adegemstraat hebben opwaardering nodig.

Pleinvorming aan de Guldenstraat

Het doorbreken van de gevel van Guldenstraat naar het binnengebied toe is minder gelukkig. De huidige vernauwing gevormd door de Guldenstraat, tussen de IJzerenleen en Korenmarkt, werkt juist ondersteunend voor de leesbaarheid en afbakening van twee historische stedelijke pleinen. De huidige gevelwand, doorbroken in het nieuwe ontwerp, is nochtans zeer homogeen en ondersteunt door zijn eenvoudige geleiding en ritme, perfect de rijkdom van de omliggende histori-

sche bebouwing. Het werkt juist als een vernauwing in het straten- en pleinenpatroon van één van de belangrijkste assen van de historische stad. Het vormt namelijk de flessenhals van 2 stedelijke 'kamers'.

Het doorbreken van de gevelwand van de Guldenstraat en ontwerpen van een nieuw plein, met ernaast een grote nieuwe parkinginrit, is jammer en uitermate kunstmatig. De afwerking rechts naast het gebouw Guldenstraat nr. 20 zal resulteren in een schaalbreuk. Het waardevolle gebouw wordt geïsoleerd en zijn omgeving gefragmenteerd. De huidige waardevolle modernistische baksteengebouwen gelegen in het Zwaanstraatje, worden zelfs afgebroken of verliezen hun omgevingsreferentie. Het zwakke hoekgebouw van de Beethovenstraat en het Waterstraatje wordt hoofdgebouw op een plein. (Cfr. betere referenties van eerder perspectiefvernauwing zijn in Brussel de afsluiting op de Grote Markt naast het stadhuis en in Leuven de afsluitgebouwen op het einde van de Brusselsestraat voor het stadhuis).

Verkeerstechnisch / parking / parkeerinrit

De vraag blijft of een dergelijke grootschalige parking wenselijk is. Hoe verkeerstechnisch ontsluiten en via welke wegen? Zal er geen schaalverstorende werking en activiteit gegenereerd worden? Is de uitbreiding van de parking ter hoogte van de *Pekton* tot tegen de Guldenstraat zo waardevol voor de verdere evolutie van de stad? Is hier wel de juiste kosten-batenanalyse op lange termijn opgemaakt?

Wegnemen van het herbouwde gebouw *Pekton*

Het (heropgebouwde) gebouw *Pekton* in de Beethovenstraat vormt een belangrijk artefact van de historische 'mental-map' van de stad Mechelen. Voor de burgers vormt het een pictoraal en herkenbaar gebouw, dat de roots van een 'wereldfiguur' als

Beethoven in Mechelen visualiseert. (cfr. herinneringsmoment van geboortehuis van president Franklin door arch. Robert Venturi in de Verenigde Staten.). Het wegnemen van dit herinneringsgebouw om het te vervangen door een onduidelijke pleinruimte is misschien niet wenselijk. Het heropnemen van dit gebouw in het nieuwe plan zou eerder een uitdaging kunnen zijn om de complexiteit van de stad in zijn 'vroeger en heden', in zijn 'groot en klein', in zijn 'oud en jong', in zijn 'rationaliteit en irrationaliteit', enz... herkenning te geven. De stad is bij uitstek de wereld van de complexiteit en niet van de simpliciteit. Misschien is het zelfs goed ... 'om het als een steen in de rivierstroming te laten liggen, zodat het verloop van het water errond boeiender blijft' ...

Bovendien is de heropbouw van de *Pekton* in de ontwikkelingsgeschiedenis van de stad vroeger reeds de eindbeslissing geweest van een vorige generatie van waardevolle personen, die bewust met de kwaliteit en artefacten van hun stad een discussie zijn aangegaan. (Cfr. de Korenlei/Graslei in Gent en de heropbouw van Ieper zijn ook waardevolle reconstructies en niet meer weg te denken.)

Open bedenkingen

Is deze centrale plek als de Lamotsite, die zo bepalend is voor deze stad, niet te waardevol om enkel tot oplossing te komen via een lokale discussie? Moet niet eerder een veel ruimer platform worden betracht? Zou het niet wenselijk zijn een bekwaame internationale ontwerpers mee in de discussie te betrekken (cfr. busstation, plein en provinciegebouw in het stedenbouwkundig plan van het stationsgebied te Leuven; nieuwe stedenbouwkundige plannen in stationsgebieden zoals Brugge, Luik, Antwerpen, Gent en Rijsel of nieuwe gerechtsgebouwen te Antwerpen en Gent)?

Het organiseren en vorm geven van de openbare ruimte is erg belangrijk in het ontwikkelingsproces van de stad. Misschien is het vorm geven van deze 'leegte' wel belangrijker voor de werking en het ervaringsbeeld van het stedelijk landschap dan de gebouwen zelf. In het hart van de historische stad kan je niet met de hakbijl maar enkel met een scherp pincet zeer omzichtig te werk gaan.

Een stad als Mechelen is gebouwd op een middeleeuws patroon. De structuur van het globale kamerconcept als organisatie van de openbare ruimte is essentieel. Hierin vormt het historische stratenpatroon een essentieel element. Er zijn subtiele doorkijken en perspectieven gecreëerd. Men kan niet direct te grote delen overzien, men moet de stad immers beleven. Er bestaan visuele schakelingen via complexe en ingewikkelde patronen. De historische stad heeft een structuur van een sequence-planning van open ruimten gelegen op strategische punten. Misschien is er geen plaats voor megalomane expressies maar eerder nood aan meerwaarden.

Jan Maenhout
Hoofddocent Hogeschool voor Wetenschap en Kunst,
Departement Architectuur, Sint-Lucas

Standpunt van kunsthistoricus Jan Op de Beeck

De Pekton weer verkracht?

Het probleem rond de afbraak van één van de meest gekende gebouwen van Mechelen, nl. de *Pekton* is een vals probleem.

De al dan niet afbraak van dit historisch monument zou niet ter sprake komen indien de site Lamot niet zou omgetoverd worden in een opzienbarend 'megaproject'.

De *Pekton* zou perfect kaderen in een kleinschalig, op mensenschaal gebouwd stukje stad. Toonaangevend is hierbij het voorstel aangebracht door RIM. Een kleinschalig project waar plaats is voor particuliere investeerders met een woon-winkelfunctie.

De Pekton als Nar

In een megaproject zoals het nu ter tafel ligt kan de *Pekton* enkel dienen als alibi. Deze gezellige middeleeuwse houten gevel kan dan als goedkope nar een tragische rol gaan spelen in de hofhouding van een moderne mastodont.

Weerom Verkracht

Omstreeks 1950 heeft men de *Pekton* reeds verplaatst om plaats te ruimen voor de uitbreiding van brouwerij Lamot. Dit gebouw waar oorspronkelijk schippers over de vloer kwamen om materiaal te kopen voor het herstel van hun schepen kon nog best dienst doen als 'café'! De herbouw was één grove aanfluiting van alle historische waarden.

Nieuwe plaats en functie

Indien dit grootschalig Mercuriusding om welke reden dan ook er toch moet komen, pleiten wij voor een meer eerbare plaats voor de *Pekton*. Een historische omgeving waar het gebouw tot zijn recht kan komen. Waar het zijn functie vervult en waar het recht heeft op een heropbouw volgens wetenschappelijk historische inzichten.

Cultuur en Toerisme

Er zijn te Mechelen heel wat kankerplaatsen die vragen om opvulling. Toch is er één waar de *Pekton* zich zeer op zijn plaats zou voelen. Iedereen kent intussen het 'open gat' in de Sint-Katelijnestraat. Dit 'open gat' is eigendom van OVAM !

In deze historische stadsader, vol beschermde gebouwen, zou de *Pekton* best zijn plaats vinden. Schuin tegenover zijn zuster, nl. de houten gevel van de *Vijgenboom*, zou hij dan ook eens kunnen gekiekt worden door al die toeristen op weg naar het begijnhof.

De heren van OVAM kunnen op deze plaats dan ook een voorbeeld geven van opbouwende recyclage, daar waar ze de stad nu reeds jaren opzadelen met 'illegale reclameborden'.

Mogelijke financiering kan enerzijds gebeuren door het vrijgeven van deze onbestemde terreinen door OVAM en anderzijds door het aantrekken van particuliere investeerders gesteund door Monumentenzorg.

Nieuwe inplanting

Zoals oude foto's bewijzen (voor de afbraak omstreeks 1950) stonden zulke houten gevels zoals de *Pekton* steeds in de rij,

d.w.z. met de houten gevelpartij aan de straatkant !
Een herplaatsing kan dit herstellen. Dit is op het OVAM-terrein
best mogelijk en geeft tevens de kans om een klein pleintje (met
groenaanplanting en sfeerverlichting) te creëren.

Jan Op de Beeck
Kunsthistoricus

Inhoudstafel RIMNieuws 46

Editoriaal	3
Komt er leven in de brouwerij?	6
Het Mercuriusproject aan Lamot: standpunten van RIM	11
De PEKTON: Een getuige van Mechelse houtbouw	14
Houten gevels in Mechelen	17
Standpunten rond LAMOT	32
Stad Mechelen	32
Leo Beeck	39
Jan Maenhout	43
Jan Op de Beeck	48

Doelstellingen RIM v.z.w.

RIM v.z.w. (Restauratie Integratie Mechelen) is een vereniging die bekommerd is om de toestand van het Mechels roerend en onroerend cultureel erfgoed.

Omdat zij vindt dat dit erfgoed niet altijd juist gewaardeerd wordt, moet er iets gedaan worden om de situatie te verbeteren.

RIM v.z.w. zal vooral aandacht hebben voor het architecturale en stedenbouwkundige patrimonium in groot Mechelen zonder daarom ander cultureel erfgoed uit te sluiten.

RIM v.z.w. wil sensibiliseren om waardevolle oude panden in stand te houden, te restaureren en te integreren. Integreren betekent ervoor zorgen dat een oud gebouw weer nuttig gebruikt wordt, weer meespeelt in de omgeving en zichzelf zo beschermt tegen verwaarlozing.

RIM v.z.w. wil niet gaan werken naast bestaande organisaties en initiatieven: het wil veeleer een gespreksforum worden, een uitwisselingsplatform bieden. Dit is absoluut nodig wil er een geloofwaardige en gecoördineerde aanpak komen.

RIM v.z.w. wil zowel het grote publiek sensibiliseren als de eigenaars van waardevolle gebouwen en de overheid. Concreet wil zij het grote publiek benaderen met een regelmatig verschijnende nieuwsbrief. Er worden contacten gezocht met eigenaars, overheid en geïnteresseerde organisaties.

